

מה יגידו שושני השדה
שלוש שיחות בונות בהלכי רוח שונים

סרן קירקגור

תרגום מרים איתן

עריכה מדעית ד"ר תמר אילת-יגורי

רסלינג

(ליבידו) תיאור לוגיה

עורכי הסדרה

ד"ר יצחק בנימיני

עידן צבעוני

עורך מדעי לסדרה

ד"ר מיכאל מאך

ועדה אקדמית

פרופ' אליעזר (אד) גרינשטיין

פרופ' רבקה פלדחי

פרופ' חנן חבר

תוכן העניינים

תמר אילת-יגורי הקדמה - מה אנו לומדים משושני השדה
ועוף השמים / 7

מה יגידו שושני השדה

הקדמה / 41

תפילה / 43

I אדם, שמח בחלקך / 45

II מה נפלא להיות אדם / 87

III איזה אושר מבורך מובטח לאדם / 121

הערות / 143

Opbyggelige Taler i forskjellig Aand
Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle
Tre Taler,
Samlede Værker, Bind 11, Gyldendal

Søren Aabye Kierkegaard

(Libido) Theology - Translation Series in Resling Publishing
Series Editors: Dr. Itzhak Benyamini and Idan Zivoni
Academic editor: Dr. Michael F. Mach
Academic Board: Prof. Ed Greenstein, Prof. Rivka Feldhay, Prof. Hannan Hever

Translation: Miriam Eytan
Scientific editor: Dr. Tamar Aylat-Yaguri

Cover Design: Guy Sagge | Neta Shoshani - shual.com

Language editor: Shlomit Ouziel

All Hebrew rights reserved by
© RESLING Publishing, 2009

Resling, Itamar Ben-Avi 3, Tel-Aviv 64736
www.resling.co.il
Printed in Israel, 2009

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע,
לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני,
אופטי או מכני או אחר — כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה
אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

עיצוב עטיפה: גיא שניא | נטע שושני - סטודיו שועל

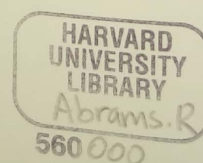
סדר דפוס: עופר בנימיני

עריכת לשון: שלומית עוזיאל

www.resling.co.il

רסלינג, איתמר בן-אבי 3, תל אביב 64736
טל: 03-6956704 פקס: 03-6956761

נדפס בדפוס חזקל בע"מ, תל אביב
© כל הזכויות שמורות להוצאת רסלינג
נדפס בישראל, 2009

הקדמה

ספר זעיר זה חסר את סמכות המורה, והוא מיותר וחסר חשיבות כמו שושנת השדה ועוף השמים – לו יהי כן! – אך מאחר שמצא את הדבר היחיד שחיפש, קורת גג, הספר שואף לנסח את ההקדשה המשמעותית לאותו יחיד ומיוחד, שאותו אני מכנה בשמחה ובתודה הקורא שלי.

ס"ק

תפילה

אבינו שבשמים! רק מתנות אנו מקבלים ממך, טובות
ומושלמות. בוודאי מועיל גם להישמע לייעוץ ולתורה
של מי שמינית לשמש מורה לבני האדם, יועץ למוראגים.
עשה, לפיכך, כי המוראג אמנם ילמד מן המורים שהוסמכו
בקדושה: שושני השדה ועוף השמים! אמן.

**את הבשורה הקדושה הזאת כתב המבשר מתי בפרק ו',
בסוק 24 עד הסוף**

לא יוכל איש לעבוד שני אדונים כי אם ישנא את האחד ויאהב את האחר או ידבק באחד ויבזה את האחר, לא תוכלו לעבוד את האלוהים ואת הממון. על כן אומר אני לכם, אל תדאגו לנפשכם מה תאכלו ומה תשתו ולגופכם מה תלבשו, הלוא הנפש היא יקרה מן המזון והגוף יקר מן המלבוש. הביטו וראו את עוף השמים אשר אינם זורעים ואינם קוצרים ואינם אוספים לאסמים ואביכם שבשמים מכלכל אותם, הלוא אתם נעליכם עליהם מאוד. ומי זה מכס אשר בדאגתו יוכל להוסיף על קומתו אמה אחת. וללבוש למה תדאגו, התבוננו נא אל שושני השדה הצומחות. אינן עמלות ואינן טוות, ואני אומר לכם כי גם שלמה בכל הדרו לא היה לבוש כאחת מהנה. ואם ככה מלביש האלוהים את חציר השדה, אשר היום צומח ומחר יושלך לתוך התנור, אף כי אתכם קטני אמונה. לכן אל תדאגו לאמור מה נאכל ומה נשתה ומה נלבש. כי את כל אלה מבקשים הגויים, הלוא יודע אביכם אשר בשמים כי אתם צריכים לכל אלה. אך בקשו בראשונה את מלכות אלוהים ואת צדקתו ונוסף לכם כל אלה. לכן אל תדאגו ליום מחר כי יום מחר הוא ידאג לעצמו ודיו ליום צרתו.

מי אינו מכיר את הבשורה הקדושה הזאת מילדותו המוקדמת, ולעתים קרובות שמח על המסר המלבב! ובכל זאת, אין זה סתם מסר מלבב. יש לו סגולה חיונית העושה אותו לבשורה – כלומר, הוא מופנה למודאגים. ואכן, בכל שורה של הבשורה החרדה הזאת ברור שהדברים מכוונים לא לבריאים, לא לחזקים, לא למאושרים, אלא למודאגים. ברור שהמסר הזה עושה בעצמו את מה שהוא טוען שאלוהים עושה: מקבל על עצמו את המודאגים וחרד להם, בדרך הנכונה. הדבר נחוץ כל כך שכן בעלי הדאגות – ככל שאלו ממושכות ומעמיקות לחדור אל

תוך הנפש – מתפתים לסרב בחוסר סבלנות לשמוע מילים אנושיות של תקווה ונחמה. האדם במצוקה שוגה אולי, אולי הוא חסר סבלנות, כאשר נדמה לו שאין תשובה אנושית מתאימה לדאגותיו. האדם המאושר אינו מבין אותו, האדם החזק נראה כמתנשא עליו דווקא כאשר הוא מנחם אותו, ובכך מעצים את דאגותיו. אם כך יש לחפש מורים אחרים, שדבריהם אינם אי-הבנה, שהעירוד שהם מושיטים אינו צופן בתוכו האשמה, שמבטס אינו שופט, שניחומיהם אינם מסעירים במקום שירגיעו.

על מורים כאלה ממליצה הבשורה לאנשים המודאגים: על שושני השדה ועל עוף השמים. עם מורים כאלה, שמחירם שווה לכל נפש, שאין משלמים להם בכסף או בהשפלה, אין כל אפשרות לאי-הבנה, משום שהם מחרישים, בשל הדאגה למודאג. אחרי הכול, כל אי-ההבנות נובעות מן הדיבור, וליתר דיוק מן ההשוואה החבויה בדיבור ובעיקר בשיחה. למשל, כאשר אדם מאושר אומר למודאג: היה שמח, בהערה הזאת חבוי גם: כפי שאני שמח. וכאשר אדם חזק אומר: היה חזק, חבוי באמירה הזאת: כפי שאני חזק. ואולם, שתיקה מכבדת את הדאגה ואת המודאג, כפי שעשו רעיו של איוב,³ אשר מתוך כבוד ישבו שותקים עם הסובל וכיבדו

אותו. הם הביטו בו! אך גם במבטו של אדם אחד באחר חבויה השוואה. רעיו השותקים של איוב לא השוו אותו לעצמם – עד ששברו את השתיקה כדי להתקיף את המתייסר בנאומים. אך נוכחותם גרמה לאיוב להשוות את עצמו לעצמו. שום יחיד⁴ אינו יכול להיות נוכח באופן שנוכחותו תהיה חסרת כל משמעות מבחינת ההשוואה. במקרה הטוב ילד יכול לעשות זאת, וילד אכן דומה במידה מסוימת לשושני השדה ולעוף השמים. פעמים כה רבות המתייסר חווה וחש בהתרגשות שכאשר נוכח רק ילד, כאילו לא נוכח אף אחד. וכעת לשושנת השדה! גם אם תנאי הגידול שלה טובים, היא אינה משווה את עושרה לעוניו של מישהו אחר. אף אם היא נטולת דאגה בכל יופיה, אין היא משווה את עצמה לא לשלמה ולא לאדם העלוב ביותר. ואף אם עוף השמים ממריא קלות לשמים, אין הוא משווה את מעופו העליון לצעדיו הכבדים של האדם המודאג. גם אם עוף השמים עשיר מהאדם שאסמיו מלאים – הוא אינו אוגר מזון – אין הוא משווה את חירותו העשירה למי שמלקט בלא תועלת. לא, שם בשדה, במקום שהשושנה פורחת במלוא יופיה; למעלה במרומים, במקום שעוף השמים חופשי בביתו, אם נחמה היא מה שמחפשים – שם ישנה דממה שאינה מופרת. שם

איש אינו נוכח והכול אמונה בלבד.

אך רק כאשר האדם במצוקה הוא שם את לבו אל שושני השדה ואל עוף השמים ואל חייהם, ומשקיע את עצמו בהרהורים עליהם ועל חייהם. ובשעה שהוא מתבונן בהם מבלי שיבחינו בו, הוא לומד משהו על עצמו; מבלי שיבחינו בו, כי שם אכן שקט מוחלט, אין איש נוכח. האדם המודאג משוחרר מכל ידיעה נוספת מלבד ידיעותיהם של אלוהים, שלו-עצמו ושל שושני השדה.

בשיחה זו, הבה נראה כיצד, מתוך התבוננות ראויה בשושני השדה ובעוף השמים, לומד האדם המודאג:

לשמוח בחלקו כאדם

"התבוננו נא אל שושני השדה", התבוננו בהן, כלומר הביטו בהן הבט היטב, עשו אותן למושא – לא למושא של מבט חטוף, אלא למושא הרהורים. זאת הסיבה שהכומר משתמש במונח הזה בדרך כלל בהקשרים הרציניים ביותר והחגיגיים ביותר, כשהוא אומר: הבה נהרהר בשעה זו של תפילה בדבר זה או אחר. ההזמנה והדרישה הן חגיגות עד כדי כך. אולי יש רבים המתגוררים בעיר הגדולה ומעולם לא ראו שושני שדה. אולי יש רבים המתגוררים

בכפר ועוברים לידן יום-יום מבלי לשים לב אליהן. אכן, כמה מתבוננים בהן באמת על פי הנחיות הבשורה?

שושני השדה – שכן לא מדובר בצמחים הנדירים שהגן מגדל, המוצגים לראווה בפני מומחים. לא, צאו אל השדה, שם אין מי שדואג לשושני השדה הנטושות, ועם זאת ברור שם שהן אינן נטושות. האם דרישה כזאת אינה אמורה לשאת חן בעיני המודאג? הרי גם הוא, כשושנה הנטושה – נטוש, לא מוערך, מוזנח, בלא דאגה של יד אנושית, עד שהוא מבחין כראוי בשושנה ומבין שלא ננטש.

וכך יוצא המודאג לשדה ועוצר ליד השושנים. לא כפי שיעשה ילד עליז או מבוגר דמוי ילד, אשר מתרוצץ לחפש את השושנה היפה ביותר כדי לספק את סקרנותו במציאת זן נדיר. לא, בחגיגות שקטה הוא מתבונן בהן, והן מצויות שם בשפע, בצבעוניות שופעת, האחת יפה בדיוק כמו רעותה – הן צומחות. ובכן, בעצם אין הוא רואה איך הן צומחות, כי נכון כהחלט הפתגם שאי-אפשר לראות איך העשב צומח, ואף על פי כן הוא רואה איך הן צומחות, או רק משום שנבצר ממנו להבין איך הן צומחות, הוא מבין שצריך להיות משהו שמכיר אותן מקרוב, כפי שהגן מכיר את הצמחים הנדירים; משהו

אם נכון שהדאגות – בעיקר ככל שאלו ממושכות ומעמיקות לחדור אל תוך הנפש – גם מחזקות, ייתכן אמנם שהידיד המנחם יצא מהמאבק כשידו על התחתונה. במילים אחרות: בין הדאגה לבין הנחמה ניטש מעין מאבק. הן רואות זו את זו כאויבות, כמו המחלה והתרופה. הן חסרות סובלנות ואינן סובלות זו את זו – לפחות לא בהתחלה. מי לא הרגיש מניסיונו את הכוח שמפיחה הדאגה באדם; באיזה כוח ובאיזו ערמומיות הוא יודע להגן על עצמו מפני הנחמה, איך הוא מסוגל לעשות דברים ששום מפקד אינו מסוגל לעשות בדרך כלל

החלש והחזק בריבזמן, שחשב שניצח כל נחמה אנושית, עומד עכשיו בסביבה אחרת לגמרי. הבט בחציר: "היום צומח ומחר יושלך לתוך התנור".²³ אה! אילו חיים עלובים ומסכנים! איזו הבלות מוחלטת. ואף אם החציר לא יושלך אל התנור "כי זרח השמש בחמתו וייבש את החציר וייבול ציצו וחסד מראהו אכזר",²⁴ כך ייבש החציר, איש לא ידע עוד את מקומו ואיש לא ישאל על מקומו. ואם ישאל משהו עליו, לא יוכל למצוא אותו. אילו חיים עלובים – להיות, להיות בלשון עבר, ואז להישכח באופן כזה.

הבט בעוף השמים! האם לא תימכרנה שתי ציפורים בפרוטה אחת?²⁵ אבוי, הרי לציפור אחת אין כל ערך – יש צורך בשתי ציפורים כדי שהקונה ישלם פרוטה אחת. איזה שינוי: כה שמחות, כה מאושרות – ועכשיו, שוות פרוטה. כך מתה הציפור. מה קשה למות כך! כאשר הסנונית הראשונה חוזרת באביב, כולנו מברכים אותה בשמחה, אך האומנם זו אותה הסנונית שהייתה כאן בשנה שעברה? ובכן, אין איש יודע. איש אינו מכיר אותה ולכן איש אינו יכול לזהותה.

אכן, יש בטבע יופי ונעורים, ואכן יש בו צורות חיים רבות, ויש בו צהלה ושמחה. ואולם, יש גם משהו הדומה

– להחזיר ברעננות את כוח ההגנה אל המאבק, בדיוק ברגע שהראגה ויתרה על אותה הגנה. מי לא הרגיש, מניסיונו, איך להט הראגה מעניק לאדם כוח כזה של ביטוי וחשיבה, עד שהמנחם כמעט מתחיל לפחד ממנו. מי לא הרגיש, מניסיונו, שכמעט אין משהו המשתוקק למשהו ומסוגל לדבר בתנופה כזאת כדי לנצח בוויכוח, כפי שהמוראג מסוגל להקסים בדבריו כדי לשכנע שוב ושוב את עצמו ואת מנחמו שאין נחמה! אך במצב כזה, כאשר המוראג הפך לחזק מבין השניים, לעתים אולי רק בשל עיקשותו, האם לא ייתכן שלפעמים הוא חזק יותר בשל עוצמת מכאובו, ולכן באמת אין מה לעשות? ודאי שיש מה לעשות. במקרה כזה מנסים להניע את המוראג לחרור לדאגתו של משהו אחר, ואותו מוראג, שאינו מוכן לקבל נחמה מאיש, מוכן לעתים קרובות לחלוק את דאגותיו עם אחר, להיות מוראג עם אחר עבור משהו אחר. כך נשכח המאבק. בשעה שהמוראג סובל בצער עם משהו אחר, נפשו נרגעת. אדם זה, שהתבצר והתחמש נגד הנחמה – חומת הגנתו נופלת. אדם זה, שקודם היה כעיר בצורה, הוא כעת כעיר שהוכנעה. בהתאבלו עם משהו אחר, הוא עצמו מוצא נחמה.

כך מובילה הבשורה את המוראג אל השדה, והוא,

לראגות עמוקות לאין שיעור, שעל אודותיהן אין לחיים בטבע אף שמץ של מושג; ובדיוק זה, העובדה שאין להם מושג, זו עצבות האדם. להיות נהדרים כל כך, כך לפרוח, כך לפרוץ בכל הכיוונים, להתפתח כך עם האהוב; לחיות כך – ולמות כך! האם אלו חיים או זהו מוות? כאשר החולה שוכב ומצבו אנוש, אנו שואלים: האם אלה חיים או מוות? אבל אנחנו רואים, כמובן, את הסיכון, רואים אותו לנגד עינינו וחווים בו בחלחלה. אך בטבע, כאשר הכול מחייך חיוך מזמין ונראה כה בטוח! כן, חיי הטבע מצויים תמיד על הציר הזה: האם אלה חיים או מוות? האם אלה חיים שהם צעירים לנצח, מתחדשים, או שמא ניוון, המסתיר את עצמו בבוגדנות, כדי לא להיראות כמות שהוא? הניוון המרמה באמצעות השושנה הנהדרת בשדה, באמצעות חוסר הראגה של עוף השמים, בעוד שמתחתיהם הניוון מחכה בבוגדנות, רק כדי לקצור את המרמה. אלה הם חיי הטבע: קצרים, מלאי שיר, מלאי פריחה, אך בכל רגע הם טרף למוות והמוות הוא החזק יותר.

וכך שוקע המודאג בעצבות, הכול מחשיך לנגד עיניו. יפי הטבע מחוויר, שירת הציפור נעשית שקטה כקבר, הניוון יבלע הכול. ואף על פי כן אין הוא מסוגל לשכוח

את שושני השדה ואת עוף השמים. נדמה שרצה להצילם מפני המוות באמצעות ההיזכרות, להציל אותם לחיים ארוכים יותר כעצם היזכרו בהם. וזהו בדיוק הבסיס לעצבות. אך האם תזכורת המוות מרתקת יותר מהעצבות המצויה במילים אלו: האם אלה חיים או מוות? מה שאומר המוות נורא יותר: הכול נגמר; אולם מה שאומרת העצבות מרתק יותר: האם אלה חיים או מוות? צורת המוות מתועבת יותר, הוא הקוצר החיוור; אך מושך יותר שהמוות, כמו השושנה, לבוש בלבוש נהדר. כך המודאג, המרותק אל העצבות, נחלש כמו אישה ומתרכך כמו עיר שהוכנעה – ואז ניתנת רשות הכניסה לנחמה.

הבה נהרהר עכשיו כיצד המודאג, באמצעות העצב שלו, שם בשדה, עם שושני השדה ועוף השמים, מסגל לעצמו משהו שונה מדאגה וחוזר לחשוב במובן הרציני של המילה:

איזה אושר מבורך מובטח לאדם

"לא יוכל איש לעבוד שני אדונים כי אם ישנא את האחד ויאבה את האחר או ידבק באחד ויבזה את האחר, לא תוכלו לעבוד את האלוהים ואת הממון".²⁶ אך האם אלה

הם גם דברי הבשורה? ודאי שכן. כך מתחילה הבשורה שבה סיפור שושני השדה ועוף השמים. אך האם הם נאמרים לאדם המודאג? בוודאי, הם נאמרים לאדם מודאג שמעריכים אותו מאוד, ומסיבה זו הם נאמרים בחומרה. ככל שהסמכות מדברת אל המודאג ביתר חומרה, כך הוא מקבל אותה – ההחמרה והדרישה הן תעורת הקבלה. הלא כן? כאשר הרופא מגלה שאין עוד דרך לעזור לחולה, אפשר לשמוע זאת מיד בקולו. הוא מדבר כבדרך אגב, בקול נמוך, באופן מתחמק. ולעומת זאת, כאשר הרופא מגלה שעוד אפשר לעשות הרבה, בייחוד אם החולה עצמו יכול לעשות הרבה, אזי הוא מדבר בחומרה; החומרה היא הקבלה. לכן מה שאנו שומעים לפעמים אינו כה מפוקפק, כאשר במקום לבקש מתינות, החולה מבקש: "דבר אליי בחומרה". ודברי הבשורה, האין הם דומים לדברי האב הרציני לבנו: "אינני רוצה לשמוע כל תלונות"? האם לאב הרציני לא אכפת ממצוקותיו של הילד? רחוק מזה. הוא רוצה להקל כל מצוקה אמיתית של הילד, אך כלפי מצוקות מטופשות כמוהו כאש מכלה. כך גם הבשורה. אפשר לדבר בדרכים רבות על אודות שושני השדה ועוף השמים. אפשר לדבר בעדינות, ברגשנות, בהתרפסות, בחיבה, כמעט כפי שמתבטא משורר. ובן אנוש יכול גם

הוא לדבר כך, ובאופן כזה לשדל את המודאג. אך כאשר הבשורה מדברת בסמכותיות, היא דוברת ברצינות הנצח. ואין עוד זמן להתעכב כמתוך חלום על שושני השדה ולעקוב בגעגועים אחר עוף השמים – התייחסות קצרה ועניינית לשושני השדה ולעוף השמים, ואחר כך דרישה נצחית לרצינות. וכפי שנכון שהסחת הדעת מקלה על המודאג ומספקת לו חומר למחשבה, כך נכון שהמילים החמורות של הרצינות נותנות למודאג באמת ובתמים חומר אחר למחשבה.

"לא יוכל איש לעבוד שני אדונים" – כאן אין ספק מיהם השניים שמדובר בהם. לכן המודאג נלקח לשדה, שם אי-אפשר שהשאלה תהיה על יחסים בין בני אדם, על שירות השוליה את האדון או על שירות החסיד או הנאמן את החכם, אלא רק על שירות האלוהים או העולם. הטבע אינו משרת שני אדונים. אין בטבע היסוס או כפילות. עוף השמים המסכן ושושנת השדה הענווה אינם משרתים שני אדונים. אף על פי ששושנת השדה אינה משרתת את אלוהים, בכל זאת היא משרתת את כבודו של האל. היא אינה טוהה ואינה עוברת, היא כשלעצמה אינה רוצה להיות דבר ואינה רוצה דבר לעצמה ואינה רוצה שלל. עוף השמים אינו משרת שני אדונים. אף על פי שאינו

משרת את אלוהים, בכל זאת הוא קיים לכבוד האל, הוא שר לכבודו, הוא כשלעצמו אינו דורש להיות משהו או משהו. וכך עם כל מה שבטבע. זו שלמותו. אך זה גם חוסר שלמות, כי משום כך אין כאן חירות. שושנת השדה הצומחת בשדה הפתוח ועוף השמים החופשי כבולים בכל זאת להכרח ולצורך, ואין להם יכולת בחירה.

"כי אם ישנא את האחר ויאבה את האחר או ידבק באחר ויבזה את האחר". לכן אהבת אלוהים היא שנאת העולם, ואהבת העולם היא שנאת אלוהים. מכאן שזו נקודת מחלוקת עצומה, אהבה או שנאה. לכן זהו מקום שבו צריך להתחולל המאבק הנורא ביותר בעולם, והיכן הוא אותו המקום? בתוך הווייתו הפנימית ביותר של האדם. אולי משום כך התעכב האדם שחש בתוכו מאבק זה, וחיפש להסיח את דעתו בהתכוננות ביסודות הזועמים ובמאבקי הטבע; משום שהרגיש שהמאבק הוא כמו משחק, כי אין הבדל בדבר אם תנצח הסערה או ינצח האוקיינוס. ומדוע באמת נאבקים הסערה והאוקיינוס זה בזה, ובאמת על מה הם נאבקים? המאבק הנורא בהווייתו הפנימית של האדם הוא אחר. בין שהמאבק הוא על מיליונים ובין שהוא על פרוטה, המאבק נסב על העדפת הכסף על אלוהים – המאבק על הנורא ביותר הוא המאבק

על הגבוה ביותר. נדמה שהמאבק הוא על לא כלום, על פרוטה, ואף על פי כן המאבק הוא על הגבוה ביותר, כי הכול מוטל על כף המאזניים. האם הנערה נעלבת יותר כאשר אהובה מעדיף ממון רב על פניה, מאשר כשהוא מעדיף פרוטה?

עתה אכן נשכחת העצבות בשל המאבק הנורא, אך אז אנו מגיעים אל הדבר הנפלא, והוא **שלאדם נתונה הבחירה**. איזה אושר מבורך מובטח למי שבחר נכונה. בחירה. האם יודע אתה, מאזיני, לבטא במילה אחת יחידה דבר נפלא מזה! לו דיברת שנה אחר שנה, האם היית מציין דבר נפלא יותר מאפשרות הבחירה! נכון מעל לכל ספק שהברכה היחידה היא הבחירה הנכונה, אך בוודאי הבחירה, כשהיא לעצמה, היא המצב הנפלא. מה אכפת לנערה רשימת התכונות המצוינות של ארוסה, אם אינה יכולה לבחור בעצמה? ומצד אחר, אם כל האחרים מהללים ומשבחים את תכונותיו המצוינות של אהובה או מונים את מגרעותיו, אילו מילים תוכל לומר שיהיו נהדרות יותר מאשר: הוא בחיר לבבי! בחירה – היא אכן האוצר הנפלא, אך אוצר זה לא נועד להיקבר או להתחבא, משום שבחירה שלא בוצעה גרועה מכלום; היא מלכודת שהאדם נלכד בה כמו עבד שלא השתחרר באמצעות הבחירה. זהו

טוב שלעולם אין נפטרים ממנו, הוא נשאר כמו קללה אם אין משתמשים בו. בחירה, לא בין אדום לירוק, לא בין זהב לכסף – לא, בחירה בין אלוהים לעולם. האם יודע אתה על דבר גדול יותר כמושא לבחירה?! האם מכיר אתה ביטוי מהמם יותר, כנוע יותר, של נכונות האל ושל סובלנותו כלפי בני האדם, מאשר נכונותו להעמיד את עצמו לבחירה על אותו קו עם העולם, רק כדי שלאדם תהיה הזכות לבחור? האל, אם הלשון מתירה זאת, מציע לאדם; הוא, החזק הנצחי, מציע לאדם, החלש, כי אחרי הכול החזק תמיד מציע לחלש יותר. לעומת הבחירה הזאת בין העולם לבין האל, מה חסרת חשיבות היא, אפילו בעיני הנערה, הבחירה בין החתנים המועמדים. בחירה, או שמא מדובר כאן בחוסר שלמות של הבחירה, כי האדם לא רק יכול לבחור אלא הוא מוכרח לבחור. האם לא היה זה לטובת הנערה לו היה לה אב רציני שאמר לה: "לדתי היקרה, את חופשייה, את יכולה לבחור בעצמך, אך את מוכרחה לבחור?" האם מוטב לה שתוכל לבחור, ובצניעותה תבחר קודם אחד ואחר כך אחר ולעולם לא תבחר באמת?

לא, האדם מוכרח לבחור, שכן כך נשמר כבוד האל גם בשעה שהוא מגלה דאגה אבהית לאנושות. אם האל ירד

לדרגה שבה אפשר לבחור בו, אר"א האדם חייב לבחור – אסור ללעוג לאל. ולכן נכון הדבר שכאשר האדם נמנע מבחירה, הרי זה חילול הקודש של הבחירה בעולם. האדם חייב לבחור בין אלוהים לבין הממון. זהו המצב הנצחי והבלתי משתנה של הבחירה. אי-אפשר להימלט מכך, לנצח. איש לא יוכל לומר "אלוהים והממון אינם כה שונים זה מזה – אפשר לשלב ביניהם בעצם הבחירה", משום שפירוש הדבר הימנעות מבחירה. כשיש בחירה בין שניים, אר"א לבחור את שניהם משמעו "תיראו את אשר יוכל לאבד, גם את הנפש, גם את הגוף בגיהנום".²⁷ איש לא יוכל לומר: "אפשר לבחור במעט ממון ואחר כך גם באלוהים". לא ולא, הרי אלה שחצנות וחילול הקודש להעז ולהאמין שרק האדם המתעקש להיות בעל כסף רב בוחר בממון. אבוי, מי שמתעקש להחזיק בפרוטה בלי אלוהים, פרוטה שהוא רוצה רק לעצמו, בוחר בממון. די בפרוטה. הבחירה נעשתה, הוא בחר בממון. קטנות הסכום אינה מעלה ואינה מורידה. אם אדם מפנה עורף לנערה אחת ובוחר באחרת, והאחרת אינה דומה כלל לראשונה, שדמתה למלכת המזרח – האם בכך אין הוא מפנה עורף לנערה? אם קנה מישהו צעצוע בכסף שבו היה יכול לקנות את הנעלה ביותר, האם בכך אין הוא מפנה עורף לקנייה

של הנעלה ביותר? האם זה באמת תירוצן, שבמקום לקנות את הנעלה ביותר הוא קנה את מה שאפילו במובן של אין הוא לא כלום! אם משהו אינו מבין זאת, הרי זה משום שאינו רוצה להבין שהאלוהים מצוי ברגע הבחירה לא כדי להשגיח אלא כדי להיבחר. לכן זו הונאה לומר שאלוהים הוא כה נאצל עד שאינו מסוגל להוריד את עצמו לדרגה שבה יוכל להיבחר, משום שאז הבחירה מתבטלת. ואם הבחירה מתבטלת, משום שאלוהים אינו מצוי כמושא הבחירה, אז ממון גם הוא אינו אפשרות. נוכחות האלוהים בשלב הבחירה היא שיוצרת את הבחירה בין אלוהים לממון. ונוכחות האלוהים כדי שייבחר היא שמשווה רצינות נצחית להחלטה בשעת הבחירה, כי לא מה שהוענק לאדם ולא אופן הבחירה יישכחו אי-פעם. ואולם, דיבור מעין זה, שבשל הנאצלות תימנע מאלוהים האפשרות להעמיד את עצמו לבחירה, הוא חילול הקודש, ניסיון מנומס להוציא את אלוהים ממעמד הבחירה. במקום להיות מרוצים בענווה מרצונו של אלוהים, רוצים מתוך התנשאות להיות מודעים לקושי הכרוך בלהיות אלוהים. להניח זר קוצים על ראשו ולירוק עליו, הרי זה חילול הקודש, אך לעשות את אלוהים לנאצל כל כך עד שהווייתו הופכת לאשליה, לחסרת משמעות – גם זה חילול הקודש.

לכן האדם חייב לבחור. המאבק הוא נורא, מאבק בין אלוהים לעולם בהווייתו הפנימית של האדם. אפשרות הבחירה היא הסיכון המפואר שבמצב; אך מהו, אם כן, האושר הנצחי המובטח לבוחר בבחירה הנכונה או במה שנראה כבחירה הנכונה, מה יבחר האדם? עליו לבחור את מלכות השמים ואת צדקתה. לשם כך עליו לוותר על הכול, אם פרוטה ואם מיליונים, כי גם האדם שהעדיף פרוטה על פני אלוהים בחר בממון. רק כאשר האדם, אף שהוא עובר וטוהר, הוא כמו שושני השדה, שאינן עמלות ואינן טוות; רק כאשר האדם, אף שהוא זורע וקוצר ואוסף לאסמים, דומה לעוף השמים, שאינו זורע, אינו קוצר ואינו אוסף לאסמים – רק אז אין הוא משרת את הממון. **"אך בקשו בראשונה את מלכות אלוהים ואת צדקתו ונוסף לכם כל אלה"**.

מלכות אלוהים – זהו, אם כן, שמו של האושר המבורך המובטח לאדם. בשל השם הזה ובשל הפאר הזה כל יפי הטבע מחוויר ונעלם. בעוד שהעצבות והעיניים המושפלות רואות את הטבע דועך ושוקע, עיני האמונה מחפשות את הפאר הבלתי נראה. כפי שנח, שניצל, ראה את חורבן העולם, כך העצבות רואה את הרס העולם הנראה, רואה את ההידרדרות של אלה שחייהם משולבים בנגלה;

אדם כזה אינו מסתפק בעולם. העולם רק מסייע לו – בכך שהוא שומר על ערנותו ועל ציפייתו – לחפש את הנצחי, את מלכות אלוהים המצויה בתוך האדם. הפרח אינו מכיר פאר פנימי מעין זה. מה שיש לו חייב לצוץ מיד. הניצן שובר את השקט במהירות, מסגיר את הפאר, שבעצם נעלם במהירות.

בקשו בראשונה את מלכות אלוהים. זהו הרצף. אך זהו גם רצף ההפנמה, משום שמה שמציע את עצמו לאדם בראשונה הוא כל מה שנגלה וכל מה שמשחית, שמפתה ומושך אותו, וכך, הוא ילכוד אותו כך שיתחיל לחפש את מלכות אלוהים רק בסוף, או אולי לעולם לא. אך ההתחלה הנאותה היא בחיפוש מלכות אלוהים בראשונה; וחיפוש זה מתחיל בכך שמניחים לעולם לגווע. איזו התחלה קשה! איך מתחילים החיים הארציים של האדם, זאת איננו יודעים בדיוק. הם התחילו מבלי משים, והאדם נמנע מהקושי של ההתחלה. אך החיים למען הנצח מתחילים קודם כול בחיפוש אחר מלכות אלוהים. אין זמן לצבור הון לפני כן, אין זמן לשקול את השאלה. אין זמן לחסוך פרוטה, משום שההתחלה היא חיפוש אחר מלכות אלוהים. אם אדם יודע שיש דבר שהוא חייב לעשות בבוקר, לפני כל מטלה אחרת, הוא יודע גם שלא יכול

ואילו האמונה, שניצלה, רואה את הנצחי והנסתר. בקשו בראשונה את מלכות אלוהים – "הנמצאת מעל לשמים". עוף השמים אינו מבקש דבר. ככל שירחיק עוף, אין הוא מחפש דבר. הוא נודד ונסחף, ומעופו הארוך ביותר הוא נדודים. אך האדם שהנצחי טבוע בו שואף ומחפש. אם הנגלה אינו מרמה אותו, כפי שמרומה מי שתופס את הצל במקום את המקור; אם הזמניות אינה מרמה אותו, כפי שמרומה מי שמחכה תמיד ליום המחר; אם הזמני אינו מרמה אותו, כפי שמרומה מי שמשתהה בחוסר החלטיות – אם כל זה אינו קורה, אזי אין העולם מפיג את געגועיו. הדבר היחיד שיעזור לו אז הוא להמשיך, מכוח הדחייה, לחפש את הנצחי, את מלכות אלוהים המצויה מעל לשמים – בגבהים שעוף השמים מעולם לא הגיע אליהם. עוף השמים העף לגבהים עדיין מתעופף מתחת לשמים.

בקשו בראשונה את מלכות אלוהים – "בקרבכם היא".²⁸ הפרח אינו מחפש דבר; אם הפרח צריך לקבל דבר, הדבר צריך לבוא אליו. הפרח מחכה, וגם זאת הוא עושה בלא געגוע. אך האדם שהנגלה לא הצליח לרמותו באמצעות הרדמה, האדם שהזמניות לא הרדימה אותו באחידות מונוטונית, האדם שלא הוקסם באשליות הזמני,

להיות שיעשה לפני כן משהו אחר. הוא יודע שאפילו אם יעשה את המוטל עליו בשעה אחרת של אותו היום, זו תהיה שגיאה, משום שהדבר היה צריך להיעשות לפני הכול. ברור שאפשר שמשימה ארצית תיעשה בשעה אחרת של אותו היום, אך האמת היא שחיפוש אחר מלכות אלוהים חייב להיות בראשונה. זאת הדרך היחידה לעשות זאת, בלא תנאי. האדם החושב לחפש אותה בשעה אחרת של היום לא הגיע אפילו להתחלה, שהיא, אחרי הכול, לבקש אותה בראשונה. מי שאינו מבקש אותה בראשונה אינו מבקש אותה כלל, ואין חשיבות לדבר, כל חשיבות שהיא, אם הוא מחפש פרוטה או מיליונים.

"את מלכות אלוהים ואת צדקתו". המילה האחרונה מתארת את המילים הראשונות, מפני שמלכות אלוהים היא "צדקה ושלוש" ושמחה ברוח הקודש".²⁹ לכן לא מדובר כאן בהתחלת החיפוש אחר מלכות אלוהים, משום שמלכות אלוהים היא צדק. אף אם בתיאוריה היו געגועים עזים של תשוקה, אפילו אם יכולת להפסיק באחת את התנועה הרגילה של המטרופוליס של העולם, משום שכל אחד האזין לדרשותיו, בעשותך כן לא התקרבת, אף לא בצעד אחד ויחיד, למלכות אלוהים, משום שמלכות אלוהים היא צדק. יכול אתה להיחבא בתוך ההמון ואפילו

השלטונות לא ידעו את שמך או את כתובתך. יכול אתה להיות האחד והיחיד, שליט יחיד על כל הממלכות ועל כל הארצות – ולא תתקרב אפילו פסיעה אחת אל מלכות אלוהים, כי מלכות אלוהים היא צדק.

אולם מהו צדק, באמת? משמעו לבקש את מלכות אלוהים תחילה. הצדק אין פירושו יכולות יוצאות מן הכלל, משום שדווקא מהן ידרוש הצדק דין וחשבון כאשר הצדק יידרש ממך. והצדק גם אינו עמימות, כי שום אדם אינו צנוע עד כדי כך שאינו שוגה, ובדיוק כפי שאין מטבע קטן מכדי להכיל את תמונת הקיסר, כך אין אדם שהוא צנוע מכדי לשאת את דמות אלוהים. והצדק גם אינו כוח ושלטון, כי שום אדם אינו גבוה עד כדי כך שהוא גבוה מן הצדק; גבוה עד כדי כך שייאלץ להסיר את כתרו כדי לזכות להזדמנות לקיים צדק.

צדק פירושו לבקש את מלכות אלוהים תחילה. כאשר אתה נוהג באנשים ביושר ובצדק אך שוכח את אלוהים, האם עשית צדק? האם אין זה דומה לגנב העושה את הישר והצודק בכסף שגנב? לשכוח את אלוהים – האם אין זה דומה לגנבת כל קיומך? אך אם אתה, בראש ובראשונה, לפני כל דבר אחר, מבקש את אלוהים, אר"א לא תנהג באי-צדק כלפי אדם אחר, וגם לא תשכח את אלוהים, וכי

אך אם אדם מחפש את מלכות אלוהים תחילה, אִי־אז "אך בקשו בראשונה את מלכות אלוהים ואת צדקתו ונוסף לכם כל אלה". הם יתווספו משום שיש רק דבר אחד שיש לחפשו, והוא מלכות אלוהים. אין לחפש את אלפי העושר ואת פרוטות העוני. כל אלה יתווספו לך. "כל אלה", או כפי שכתוב בבשורה אחרת: השאר.³⁰ אה! מלכות אלוהים היא בוודאי אושר מבורך כל כך! אם תיקח את כל מה שיש לשושני השדה ולעוף השמים – כל דבר מפואר שיש לטבע – ותחשוב על כל אלה יחד, הכול גלום במילה אחת: השאר, כל אלה. לכן יש להעריך כל כך את מלכות אלוהים, שבהשוואה אליה יכולים אנו לדבר כך על הראשונים, בהתעלמות כזאת, בקלות כזאת ובנאצלות מתנשאת. כאשר משהו צבר אוצר גדול ובכל זאת נשארו לו תביעות חוקיות, הוא אומר: לא, לא חשוב השאר. כאשר ממנים משהו למשרה גבוהה בארץ אחרת והוא לוקח עמו את כל מה שיקר לו ובכל זאת נשאר אחריו הרבה, הוא אומר: "לא, את כל אלה לא אקח עמדי!". אבוי! סך הכול שיש לעוף השמים הוא "השאר". כל תפארתה של שושנת השדה היא "כל אלה" – אה, מלכות אלוהים היא בוודאי אושר מבורך כל כך! אך המוראג, בעצבותו, כשדה עם שושני השדה ועם

איך יוכל האדם לשכוח את מה שביקש תחילה? ההתחלה היא לבקש את מלכות אלוהים, וצדק הוא לבקש את מלכות אלוהים תחילה. ראה, לכן אמרנו שלא מדובר בהתחלת החיפוש אחר מלכות אלוהים. להפך, אתה נשאר במקום שאתה נמצא בו, במקום המיועד לך. כל חיפוש מחוץ למקום הוא כבר אי־צדק. אילו נדרשת להתחיל לחפש במקום אחר לפני החיפוש אחר מלכות אלוהים, אִי־אז זה לא היה נכון שעליך לבקש תחילה את מלכות אלוהים. וכך, אף על פי שהעולם הנגלה גווע, דועך ושוקע, אתה בכל זאת נשאר במקומך, וההתחלה היא לבקש קודם כול את מלכות אלוהים. אדם נמלט מרעידת אדמה למקומות יציבים יותר; משרפת יער אדם נמלט לשטח בלתי מיוער; משיטפון אדם נמלט למקומות גבוהים יותר. אך אם העולם הנגלה דועך ושוקע, אין לאדם מקום אחר שיוכל לברוח אליו, ובשל כך הוא נשאר במקומו ומבקש קודם כול את מלכות אלוהים. אם כל עולם הנגלה אינו גווע, אִי־אז תהיה לו מלכות אלוהים כמו כל מקום אחר עלי אדמות, והוא יתחיל לחפש כדי למצוא את מלכות אלוהים. ובחיפוש העקר וגדוש הניגודים העצמיים הוא יגלה שאינו מוצא אותה, או שיימצא מרומה כשיחשוב שמצא אותה.

עוף השמים, סיגל לו משהו נוסף על דאגתו. הוא התחיל לחשוב: איזה אושר מבורך מובטח לאדם. אם כן, תיכול לה השושנה ויופיה יהיה לבלתי מובחן; ייפול העלה על הקרקע, עוף השמים יעוף לו. יחשיכו השדות – מלכות אלוהים אינה מתחלפת עם העונות! ה"שאר" יהיו חשובים לזמן רב או לזמן קצר, הדברים יהיו בשפע או בקיצוב. לכל אלה יהיה הרגע שלהם, כאשר הם חסרים או כאשר הם קניין, יהיה להם הרגע שלהם כנושא לשיחה, עד שישתכחו לגמרי עם מותם – מלכות אלוהים היא עדיין זו שיש לבקש תחילה, והיא גם זו שתישאר אחרונה לנצח נצחים. "כי אם הדבר העומד להיבטל יש לו כבוד, הדבר הקיים על אחת כמה וכמה".³¹ ואם היה קשה לחיות במחסור, אר"אז מוות במחסור יהיה בהכרח פרדה קלה בהרבה!

הערות

תמר אילת-יגורי הקדמה

1. הברית החדשה, תרגם מיוונית פרופ' פראנץ דעליטש, לונדון 1953; מתי ר', 26-34.
2. השושנה מייצגת את עבודות הבית, ואילו הציפור מייצגת את תחום הפרנסה. במובן זה, ובמובנים נוספים, השושנה היא ייצוג נשי והציפור – גברי. נוסף על כך, השושנה מלמדת להישאר במקום אחד, הציפור מלמדת לחיות את היום. השיעור, הן של השושנה והן של הציפור, הוא להימצא במקום מסוים בחלל ולשהות ברגע מסוים בזמן, כלומר לחיות כאן ועכשיו, בהווה.